

HÁZI FEGYELEM GYAKORLÁSA

Írta: MÁRKUS DEZSŐ DR.

A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat újból felszínre hozta azt a kérdést, hogy sajátképpen kik jogosítvák hazánkban a házi fegyelem gyakorlására és kívánatos-e e jognak továbbra fenntartása?

1. A szülők vagy ezek nem létében a gyám a fölügyeletük alatt levő kiskorúak fölött „A kiskorúak a szülők vagy gyám iránt tartozó engedelmségre mindaddig, míg eltartásukról önmaguk nem gondoskodnak vagy atyjokkal, illetőleg gyámjukkal házi közösségben élnek, házi fegyelem által szoríthatók. A házi fegyelem csak a kiskorú egészségére ártalmatlan módon gyakorolható” (1877:XX.

2. A gazda cselédje fölött. Erről most hatályos cselédtörvényünk (1876: XII. t.-c.)

így rendelkezik: „A cseléd a gazda parancsait tisztelettel és megadással fogadni tartozik, kifejezések és cselekvények, melyek a család és háznép keretén kívül más személyek között sértőknek tekintethetnek — a gazda irányában nem támasztják a vélelmet, hogy a cselédet becsületében érinteni szándékozott volna” (45 §). „A gazda jogosítva van cselédjét megdorgálni s szolgálati kihágásaiért esetleg fizetéslevonással is fenyeíteni.” (46, §). „Ha a fenyeítés igazságtalanul alkalmaztatott, a cseléd a hatóságnál orvoslást kereshet”. (47 §).

3. Az iparos a tanonc fölt. Az ipartörvény (1884:XVII. t-c) 66 §-a értelmében; „A tanonc az iparosnak, illetőleg üzletvezető helyettesének a reája bízottakban engedelmességgel tartozik; és ha az iparos házában élelemmel és lakással láttatik el, 18 éves koráig az ő házi fegyelme alatt áll” A tanoncviszony azonban a tanonc, ill. törvényes képviselője részéről felbontható, ha az iparos házi fegyelmi jogával visszaél (71. §).

Hogy a házi fegyelemre jogosult e jogának hol vannak határai akkor, ha ezt a jogát csak szóval, magyarul mondva: sértő és gyalázó kifejezésekkel gyakorolja, erről nincs törvényes rendelkezés, szóval, ebben a tekintetben a végletekig mehet — büntetlenül. A testi bántalmazásban megnyilatkozó házi fegyelmi jognak ellenben már van törvényes végső határa: t. i. a 8 napon belül gyógyuló, könnyű testi sértés Büntetőtörvényünk ugyanis (1878 : V t-c) 313 §-ában azt rendeli, hogy „a házi fegyelemre jogosított személy által, annak gyakorlatában elkövetett könnyű testi sértés miatt, büntetésnek nincs helye”. Ez a büntetőtörvénykönyvnek a testi sértésről adott meghatározása szerint azt jelenti, hogy a házi fegyelemre jogosultnak büntetlenül szabad a házi fegyelme alatt álló gyermeke, cselédje, tanonca testét „szándékosan, de ölési szándék nélkül bántalmaznia vagy annak egészségét sértenie, ha az ezáltal okozott sérülés, betegség vagy elmekór nyolc napnál tovább nem tartott” (301. §)

II. A fentiekben felsorolt tételes jogi szabályokból (amelyeket, mint kivételes jogot alkotókat, a legszigorúbban kell értelmezni, más személyekre tehát kiterjeszteni nem szabad) az következik, hogy más személyeknek mint a fenn megnevezetteknek, ilyen házi fegyelmi joguk nincs. Nincs tehát ilyen joga a munkaadónak a cseléd és tanonc kivételével semmiféle alkalmazottjával szemben (ezt a kir. Curia napszámokra és kereskedősegédre vonatkozóan már ki is mondotta), nincsen ilyen joga a tanítónak a tanítvánnyal szemben sem, noha ebben a kérdésben bíróságaink joggyakorlata ingadozó. Sokan vannak még ugyanis az igazán intelligens és jólelkű emberek közt is, akik nevelést

és tanítást képtelenek elképzelni szigorú testi fenyeítés nélkül, akik nem képesek felfogni, hogy a sértő és intő szavakat, sikertelenségük esetén, föl lehet váltani büntető jellegű nevelő eszközökkel, anélkül, hogy ezeknek okvetlenül sérteniök vagy tompítaniok kellene a tanulónak önértetét és emberi méltóságát, amelynek megbecsülésére zsenge korától fogva kell a gyermeket nevelni és anélkül, hogy a házi fegyelmi jognak a becsületérzést súlyosan sértő, brutális fegyveréhez kellene nyúlni Magától értődik, bár a kir. Curia határozatára volt szükség ennek a természetes dolognak a megállapításához is, hogy a férjnek nincs házi fegyelmi joga feleségével szemben sem, bármennyire hivatkoznak ebben a tekintetben némelyek népünk ama felfogására, hogy nem szereti a feleségét az a férj, aki időnként „helyben nem hagyja”. (Pérez olvasva, asszony verve jó, tartja a bölcsnek híresztelt közmondás.)

III. A gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvényjavaslat enyhíteni akar a cseléd-törvénynek a házi fegyelmi jogot illető fönn közölt rendelkezésén, amely — ha a javaslatból törvény lenne — csupán a házi cselédekre maradna hatályban, a külsőkre nem Csak 18 éves koráig maradna minden kiskorú cseléd a gazda házi fegyelme alatt (3. §), tehát csak 18 éves koráig esetről-esetre bántalmazhatja azt büntetlenül úgy, hogy 8—8 napon át beteg lesz — ez a cseléd részéről még felmondásra sem ok, s természetesen még kevésbé az, ha a gazda bármilyen korú cselédjét bármilyen gyalázó és sértő kifejezésekkel illeti.

A törvényjavaslat 3. §-a avval okolja meg a gazda házi fegyelmi jogát, hogy a „kiskorú a szolgálatbalépés által, ha jogilag nem is, de tényleg függetleníti magát a szülői ház fegyelme alól s így ha a törvény nem gondoskodik a házi fegyelem, pótlásáról, könnyen bekövetkezhetik a veszély, hogy serdületlensége, tapasztalatlansága vagy rossz társaság erkölcsi fejlődését helytelen irányba tereli, esetleg testi épségét is kockáztatja”. Mivel azonban a szülő házi fegyelmi joga a gazdáé mellett is fennmarad: az ilyen kiskorút kétfelől lehet házilag fegyelmezni, ill. vele szemben két személy jogosult büntetlenül testi sértést elkövetni.

IV. A rendelkezésekre álló hely, de e soroknak pusztán csak tényeket ismertető célja sem engedi, hogy a házi fegyelem jogának kérdésével minden oldalról behatóan foglalkozzam. Annak a kijelentésére kell tehát szorítkoznom, hogy ezt a jogot brutálisnak, az emberi méltósággal és becsülettel össze nem férőnek tartom és hogy azt feltétlenül ki kell küszöbölni törvényeinkből Ma, midőn az emberiesen gondolkozó és érző törvényhozások a gyermeket

is kiveszik az olyan szülő hatalma alól, aki azt bántalmazza, aki annak emberies módon nevelésére képtelen; ma, midőn a testi fenyítés megszűnt büntetésnek lenni (hazánkban az 1871: LII t.-c törölte el a testi büntetést), ami azt is jelenti, hogy a mai állam a maga felelős és kvalifikált közegeire sem bízta az efajta büntetésnek végrehajtását; ma bármiféle tetszetős és hangzatos szólásokkal sem lehet megokolni a házi fegyelem jogának meghagyását bárkinél, de legkevésbé olyanoknál, akik ezt a fegyelmi jogot sohasem a kiskörű, hanem kizáróan a maguk érdekében fogják gyakorolni, félretolva a humanizmusnak legegységesebb követeléseit is, fogalommal sem bírva nevelésről, a más ember megbecsülésének kötelességéről.

Ami különösen a cseléddel szemben alkalmazható fegyelmi jogot illeti, amelyet a gazda és cseléd közt állítólag fennálló patriarchális viszony okol meg (hogy miért akarják a patriarchátus korszakát éppen csak a gazdának a cseléddel szemben megszabott kivételes, a rab-szolgakorszakra emlékeztető jogkörében visszaállítani? erre bajos lenne kielégítő és okos választ kapnunk), azt épp oly kevésbé szabad a jövőben fenntartani, amint nem tartható fenn a cseléd külön jogállását alkotó törvényhozás sem. A cseléd fogalmát és elnevezést valahára ki kell küszöbölnünk jogi nomenklatúránkból — az, akit ma cselédnek neveznek, éppen olyan szabad munkás legyen, mint a többi a munkaadó és a munkás között létesülő jogviszonyt pedig, bármilyen munkáról van szó, általánosságban egyenlő jogszabályok rendezzék. Ha pedig a család, a ház körében végzendő munka sajátos jellege különös intézkedéseket tesz szükségessé, ezek ebből az okból lényegükben ne különbözzenek semmiben azoktól, amelyek egyéb szolgálati vagy munkaszerződésre vonatkoznak. Házi fegyelmi jognak vagy büntetlen becsületsértésnek tűrése épp oly kevésbé jogosult vagy megokolt az u. n. cselédmunkát ellátóval szemben, mint bárki mással szemben, aki csak munkájának szolgáltatására vállal kötelezettségeit de aki sohasem adja bérbe önértékét, becsületét, emberi méltóságát, testi épségét.

Hogy ezeket a legegységesebb tételeket még ma is bizonyíthatni és erősíteni kell, az kétségtelenül mélyen elszomorító világot vet társadalmunk etnikai felfogására s hogy éppen csak hazánkban kell még küzdeni a cseléddel szemben való házi fegyelmi jognak eltörléséért, szintén nem örvendetes jelenség társadalmunk humanus és altruisztikus érzésének szempontjából. Mert azok, akik az elnyomás és a társadalmi rideg elkülönözés korszakából fennmaradt házi fegyelmi jogot külföldi példákkal védelmezték, figyelmen kívül hagyták, hogy — egyéb külföldi törvényekről nem szólva — az általuk oly kedvteléssel idézett porosz, szász

stb. „Gesindeordnung”-oknak a házi fegyelemre vonatkozó rendelkezései 1900 évi január 1 óta nincsenek már hatályban. A német polgári törvénykönyvet életbeléptető törvény (Einführungsgesetz) 95 cikkének utolsó bekezdése ugyanis, az egész Németbirodalomra kiterjedő hatállyal rendeli, hogy: „Ein Züchtigungsrecht steht dem Dienstberechtigten dem Gesinde gegenüber nicht zu”. A magyar törvény javaslata tehát — ezt meg kell állapítanunk — a házi fegyelmi jog kérdésében a tizenegy évvel ezelőtt megalkotott e német törvénnyel szemben is visszaesés az eltemetettnek vélt jobbágykor-szak gyászos idejébe.